

УДК 82-92 Ільф та Петров” 19”

Ганна Сіроткіна

**ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНІ ЛІНІЇ ФЕЙЛЕТОНІВ
І. ІЛЬФА ТА Є. ПЕТРОВА В ГАЗЕТІ «ПРАВДА»**

Стаття присвячена аналізу тематики та проблематики фейлетонів І. Ільфа та Є. Петрова, надрукованих в газеті «Правда». Джерельну базу роботи становлять фейлетони, що вийшли друком протягом 1932–1934-х років.

Ключові слова: публіцистика, фейлетон, І. Ільф та Є. Петров, «Правда».

Статья посвящена анализу тематики и проблематики фельетонов И. Ильфа и Е. Петрова, опубликованных в газете «Правда». В работе рассматриваются фельетоны, которые печатались в период 1932–1934-х годов.

Ключевые слова: публицистика, фельетон, И. Ильф и Е. Петров, «Правда».

The article is dedicated to the analysis of themes issues of I. Ilf's and E. Petrov's satirical articles, which were published in the newspaper «Pravda» (1932–1934).

Key words: satirical article, I. Ilf and E. Petrov, «Pravda».

Кінець 20-х — початок 30-х років минулого століття ознаменувались кардинальними змінами в журналістиці, які призвели до повного підпорядкування засобів масової інформації диктату панівної партії. Від тенденційного висвітлення реальності радянська преса поступово перейшла до відкритої «лозунгової» пропаганди. Відбувався процес остаточної монополізації засобів масової інформації владою. В цей час інформаційну картину дня визначали два головних видання країни: партійне «Правда» та державне «Известия». Обидві газети дотримувались курсу розширення ідеологічного впливу влади, висвітлювали питання внутрішньої та зовнішньої політики держави, нововведення в сфері економіки та організації життя загалом.

Ці часи виявилися плідними для розвитку жанрів періодичних видань. Закономірним стало те, що на перший план висуваються публіцистичні жанри. Як відзначав професор О. Александров, продуктивність публіцистики зростає саме в часи історичних переломів, з

огляду на великий потенціал її як засобу соціального управління [1, 8]. За свідченням дослідниці Є. Журбіної, саме жанр фейлетону являє собою потужний інструмент впливу на суспільну думку, який оперативно відгукується на події часу. Дослідниця називає фейлетон «явищем революційним за своєю історичною природою» [5, 7].

Фейлетони І. Ільфа та Є. Петрова стали визначним явищем в радянській пресовій журналістиці початку 30-х років. *Метою статті* є вивчення проблемно-тематичних ліній фейлетонів І. Ільфа та Є. Петрова в період роботи співавторів в газеті «Правда». *Об'єктом дослідження* є фейлетони, надруковані в газеті «Правда» з 1932 до 1934 року.

У газеті «Правда» І. Ільф та Є. Петров працювали з 1932 року. Видання сприяло значному розширенню читацького кола публіцистики співавторів [2, 209]. Також робота в «Правді» знаменувала новий крок в тематиці та проблематиці фейлетонів. До цього часу Ільфа та Петрова переважно цікавили економічні та соціальні зміни, спричинені введенням нової економічної політики (неп). Автори викривали обивательський побут, міщанство, відсталість та дикість — риси, які, на думку літераторів, були притаманні саме «непману» [3, 18]. Під час роботи в «Правді» автори починають вести «боротьбу» проти пороків людського ества: байдужості, пошлості, ханжества. В «правдинський» період у центрі творчості сатириків постає Людина, особистість, її система цінностей та поглядів. Вперше письменники в своїх фейлетонах вдаються до роздумів про поняття краси, необхідності виховання смаку в людині та в контексті цих питань висміюють естетику радянського побуту [6].

Письменники наскільки це можливо в умовах тоталітарної системи звертаються до гуманістичних цінностей, піднімають проблему ставлення до людини та соціуму з боку влади, що є одним з основних показників рівня цивілізованості держави. Будь-яку проблему, суспільно значиму чи побутового характеру, сатирики розглядали крізь призму байдужого ставлення до людини.

Сюжет фейлетону «Равнодушие» являє собою низку різномірних ситуацій, в процесі розвитку яких головний герой потрапляє на байдужість та нерозуміння. І хоча у кінці фейлетону Ільф та Петров виносять вирок міщанину, власнику, який видає себе за будівника соціалізму, але насправді опікується лише власною користю, байдужість

в фейлетоні виступає як загальнолюдське зло, порок суспільства загалом, незалежно від його ідеологічного спрямування [12].

Ільфа та Петрова привертають будь-які факти революційної перебудови, вони ніби вдаються до показу правди життя, реального життя пересічної радянської людини. Все частіше темою фейлетонів стають побутові негаразди та, на перший погляд, дрібні буденні ситуації, але в яких Ільф та Петров проявляють справжню майстерність виявляти відстале, шкідливе для людини та суспільства загалом. Героями творів стають чиновники, бюрократи, пристосованці (як правило працівники держустанов), які здатні спотворити творче начало будь-якої ідеї, що втілюється ними в життя.

У гротесковому фейлетоні «КЛООП» символом бюрократичної недалекості виступає установа з назвою «КЛООП» [10]. Ніхто зі співробітників, зайнятих безперервною роботою, що позбавлена будь-якого сенсу, не може точно сказати, як розшифрується назва закладу її назву.

У знаковому фейлетоні «Костяная нога» через бюрократизм та регламентованість усіх сфер життя, стає офіційно неможливим шлюб молодої пари, адже «обставини» їх кохання не відповідають прописаним правилам та вимогам. В образі «кістяної ноги» виступає людина, як правило чиновник, що уявляє собі життя тільки в одному вимірі, не знає його глибини та різнобічності і створює правила та закони, які мають бути покладені в основу життя кожного громадянина, але при цьому адекватно виглядають «тільки на канцелярському столі, поряд з чорнильницею, а не з живими людьми» [11].

Значна частина фейлетонів у газеті «Правда» викривала «лозунговість», «плакатність», «агітаційність», канцелярську мову — явища, які тільки зароджувались у радянському суспільстві, але згодом стали невід'ємною частиною бюрократичного апарату. Так, наприклад, у фейлетоні «Для полноты счастья» Ільф та Петров висміюють завідувача клубом, який з метою навести порядок та поліпшити процес прибирання, замість того, щоб оновити інвентар, збільшив кількість агітаційних плакатів, які закликали на «боротьбу» з пилом та брудом [8]. У фейлетоні «Веселящаяся единица» автори висміювали агітаційну кампанію боротьби за здорове гуляння, яке не передбачало самих прогулянок. Тут присутня пародія на процес ідеологізації всіх боків суспільного життя на прикладі «идеолога дыхательного дела» [7].

Часто засобом викриття бюрократів виступала пародія на канцелярську мову, яка проникала в усі сфери життя суспільства. Наприклад, комічно виглядає директор їдальні, який вирішив зайнятися філософським обґрунтуванням власної роботи і почав з того, що запровадив новий «понятійний апарат» в роботу закладу. Так, вираз «нагодувати відвідувача» було замінено на бюрократичне «охопити їдока», а людей, які їдять, називати «їдоцькими одиницями».

Неодноразово автори вдавалися до пародіювання так званого бюрократичного стилю: наприклад, вживали канцелярську мову при описуванні інтимних переживань героїв, почуттів тощо. До речі, з огляду на те, що мова завжди вважалась одним з інструментів тоталітарної системи у формуванні масової свідомості, таке глузування над мовленнєвими штампами нової ідеології у фейлетонах взагалі ставили під сумнів засади панівного режиму.

Широке відображення в фейлетонах І. Ільфа та Є. Петрова, опублікованих в газеті «Правда», знайшла мистецька тематика. Публіцисти виступали проти плакатності, безідейності, ханжества мистецтва, зокрема літератури, проти редакторів та критиків, котрі, за іронічним висловом співавторів, не уявляли собі літературного твору без «скатертини, графіну та дзвіночка», як необхідних атрибутів ідеології [4, 131]. Сатирики відстоювали право на зображення в мистецтві справжніх людських почуттів у всьому їх розмаїтті. Їх сатира була скерована проти мистецтва на замовлення. Ільф та Петров висміювали діячів, яких вони назвали «гарпунщиками» та «халтуртрегерами». Це замовники, з одного боку, та виконавці, з іншого, які, за іронічним висловом Ільфа та Петрова, за короткий строк були готові «збагатити» театр сучасним репертуаром — агітдрамою, сільськогосподарським водевілем, ідеологічним оглядом тощо. Автори піддавали критиці ударництво та соціалістичні змагання серед літераторів. Одним із найбільш довершених творів на мистецьку тематику є фейлетон «Как создавался Робинзон». Тут розгортається традиційна ситуація — автор пише на замовлення пригодницький твір про радянського Робінзона. Замовник висуває власне бачення матеріалу: для нього наявність «радянського елемента», «широкої верстви трудівників» є необхідною вимогою до твору, який претендує на успіх [9]. У фейлетоні яскраво продемонстровано, як під тиском ідеологічного апарату відбувається нівелювання всіх форм творчості, в результаті

чого мистецтво втрачає первісне значення та перетворюється на інструмент ідеологічного впливу.

Під час роботи Ільфа та Петрова в газеті «Правда» веселий іронічний тон співавторів, притаманний ранньому періоду їх творчості, поступово зникає, звільняючи простір іншим інтонаціям. З'являється викривальний пафос, сатира набуває більш саркастичного характеру [4, 123–130]. Осмислення авторами радянської реальності виявляється достатньо критичним. Зміст творів отримує присмак їдкої сатири не на окремі недоліки, а на саму дійсність, яка виникла як наслідок революції та яка пронизана антигуманістичними тенденціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Александров О.* Базова модель публіцистичної комунікації / *О. Александров* // *Діалог: Медіа-студії: збірник наукових праць* / ред. кол. Александров О. В. — О. : Астропринт, 2012. — Вип. 15. — С. 7–16.
2. *Галанов Б.* Илья Ильф и Евгений Петров. Жизнь. Творчество / *Б. Галанов*. — М. : Советский писатель, 1961. — 308 с.
3. *Громов Д.* Толстый слой иронии. Над кем смеялись Ильф и Петров / *Д. Громов* // *Корреспондент*. — 2011. — № 42. — С. 18–19.
4. *Гурович Л.* Илья Ильф и Евгений Петров, сатирики / *Л. Гурович* // *Вопросы литературы*. — 1957. — № 4. — С. 110–139.
5. *Журбина Е.* Искусство фельетона / *Е. Журбина*. — М. : Художественная литература, 1965. — 288 с.
6. *Ильф И., Петров Е.* Безмятежная тумба / *И. Ильф, Е. Петров* // *Правда*. — 1934. — № 339. — С. 4
7. *Ильф И., Петров Е.* Веселящаяся единица / *И. Ильф., Е. Петров* // *Правда*. — 1932. — № 312. — С. 4.
8. *Ильф И., Петров Е.* Для полноты счастья / *И. Ильф, Е. Петров* // *Как создавался Робинзон: сборник* — М. : Молодая гвардия, 1932. — 148 с.
9. *Ильф И., Петров Е.* Как создавался Робинзон / *И. Ильф, Е. Петров* // *Правда*. — 1932. — № 298. — С. 4.
10. *Ильф И., Петров Е.* КЛООП / *И. Ильф, Е. Петров* // *Правда*. — 1932. — № 339. — С. 4.
11. *Ильф И., Петров Е.* Костяная нога / *И. Ильф, Е. Петров* // *Правда*. — 1934. — № 136. — С. 4.
12. *Ильф И., Петров Е.* Равнодушие / *И. Ильф, Е. Петров* // *Правда*. — 1932. — № 331. — С. 4.